

Hensel, Witold

"L'archéologie du village médiéval", Louvain et Gand 1967 : [recenzja]

Światowit 30, 241-243

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

L'archéologie du village médiéval, Centre belge d'histoire rurale, Publications no 5, Louvain et Gand 1967, ss. 141

W ostatnim okresie obserwujemy coraz żywsze zainteresowanie w Europie zachodniej dla badań nad wsią średniowieczną oraz do połączenia w tych pracach metod różnych dyscyplin. Książka w tytule podana stanowi jeden z przykładów tego żywego ruchu naukowego oraz pogłębiającej się w różnych krajach współpracy archeologów z historykami. W lutym 1965 r. doszło do utworzenia w oparciu o dawniej istniejące ośrodki badań nad historią wsi przy uniwersytecie w Louvain (kierownik prof. L. Genicot) i w Gandawie (kierownik prof. A. Verhulst) ogólnobelgijskiego ośrodka badań nad historią wsi. Placówka ta zorganizowała, jak się dowiadujemy z przedmowy, pióra L. Genicot, 25 XI 1965 r. robocze spotkanie na temat archeologii wsi średniowiecznej. Podana w nagłówku publikacja obejmuje plon obrad, a także artykuły zamówione u różnych badaczy. W samym wstępie, oprócz krótkiej historii powstania wyżej wymienionej instytucji, znajdujemy także poniższe stwierdzenia na temat współpracy historyków z archeologami (s. 7/8): „Les historiens qui forment, la majorité des membres du centre d'histoire rurale, ne songent pas un instant' á se substituer aux archéologues. Ils désirent, au contraire, tirer pleinement parti de leurs talents. En leur posant des questions. En leur indiquant des sites à fouiller...”

Książka składa się z czterech części. W pierwszej opublikowano niezwykle interesujący kwestionariusz do badań w zakresie historii wsi (s. 11—21) opracowany przez L. Genicot i A. D. Haenens. Uwzględnia on takie działy jak: 1) człowiek (dane somatyczne, demograficzne, w tym strukturę socjalną); 2) osiedle (typy wsi, rozprzestrzenienie i morfologia konstrukcji, gospodarstwo, system komunikacji zewnętrznej); 3) eksploatacja ziemi (podział i struktura, eksploatacja ziemi, sady i ogrody warzywne, wody); 4) przerób produktów ziemi (hodowla, rzemiosło, produkcja żywności, przemysły związane z wydobywaniem surowca, handel); 5) życie codzienne (jednostka, wspólnota). Dla każdego z tych działów niezależnie od tematów ogólnych, które wyżej zacytowałem wypracowano również pytania szczegółowe. Można rzecz jasna poddać pod dyskusję niejedno z pytań, a także zastanowić się, dlaczego nie objęły one niektórych bardzo istotnych kwestii wiążących się z rozwojem wsi, jak np. sprawy związane z trzebieżą, a także użytkowaniem lasów? Narzucają się także zastrzeżenia odnośnie pytań dotyczących hodowli w rozdziale IV pt. *La transformation des produits du sol*. Nie ulega przecież żadnej wątpliwości, że kwestionariusz ten stanowi dogodny punkt wyjścia zarówno do badań nad historią wsi, jak i dyskusji odnośnie kierunków w jakich winny być one prowadzone. W przypisach do kwestionariusza znajdujemy także nazwiska autorów polskich, choć dobrane niekiedy w sposób przypadkowy. Dowodzi to jednak, że autorzy sięgali jako do wzorów również do prac

polskich, w tym także ogłoszonych w języku polskim, co należy z uznaniem podkreślić. Odwołują się więc autorzy do prac A. Gieysztora, R. Kiersnowskiego, B. Gedigi oraz J. Żaka.

Część druga publikacji pt. *Elements de bibliographie générale* (s. 23—32) opracowana została przez A. D. Haenens i G. Balieu. Podano tu bibliografię najważniejszych, głównie nowszych, prac oraz opublikowanych w językach zachodnich, które były dostępne autorom, w układzie: 1) prace ogólne; 2) prace odnoszące się do poszczególnych krajów; 3) prace specjalne ujęte w działach: a) metodologia ogólna (dział ten rozpoczyna się od mego referatu wygłoszonego w Spoleto w 1965 r., po czym uszeregowano pozycje według krajów, przy czym z Polski zacytowano pracę W. Hensla i L. Leciejewicza ogłoszoną na łamach „Annales E.S.C. w 1962 r.), b) fotografie lotnicze, c) wsie opuszczone, d) bibliografia periodyków (z pism polskich wymieniono: „Archeologię Polski” oraz „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”).

Część trzecia pt. *Składniki wsi i ich własna problematyka* obejmuje artykuły: M. de Boüard pt. *La motte* (s. 35—55); L. F. Genicot, *L'église un grand document de pierre* (s. 56—70); A. L. J. van de Walle, *L'habitat rural* (s. 71—82); A. Verhulst, *L'archéologie et l'histoire des champs au moyen âge: introduction à l'archéologie agraire* (s. 84—103) oraz G. Faider-Feytmans, *Les sites ruraux en Hainaut durant l'époque romaine* (s. 104—119). Każdy z wymienionych wyżej autorów podejmuje w swej pracy interesujące zagadnienia odnoszące się do elementów składowych wsi. Zgodzić się bowiem trzeba np. z M. de Boüard (s. 35), skoro pisze o gródkach czy grodziskach stożkowatych (la motte), iż: „l'étude de ceś installation est souvent inséperable de cette du village”. Podobnie z uznaniem odnieść się należy do uwagi skupionej na wiejskich budowlach sakralnych, czego wyrazem jest wymieniony wyżej artykuł L. F. Genicota. Zgadzaając się z podstawowymi założeniami tego artykułu dorzucę uwagę, że sąd (s. 63), jakoby rzadkie były przypadki zmniejszania wiejskich budowli sakralnych, wymaga pewnego stonowania. Otóż miały one miejsce w większości przypadków, gdy wieś kościelna traciła swe pierwotne znaczenie, gdy podupadała oraz gdy przenoszono ośrodek kultu na inne miejsce. Zachodził wtedy przypadek albo opuszczenia dawnego kościoła, albo też przekształcenia się jego w kaplicę cmentarną. Bardzo cenny jest artykuł prof. A. Verhulsta. Dotyczy on jednego z najtrudniejszych dla archeologa zagadnień, tj. badania przez niego dawnych pól uprawnych. Zebrał w nim doświadczenia uzyskane przez różnych uczonych odnośnie tego zagadnienia. Artykuł¹ jest bogato udokumentowany, co podnosi jego wartość. Odnotuję przy okazji, że również Polska dzięki badaniom lat ostatnich włączyła się do krajów, w których udało się wykryć i zbadać niektóre dawne pola.

¹ Miło jest odnotować następującą uwagę prof. A. Verhulsta (s. 100): „Nous nous bornons á rappeler en note les très importants progrès dans le domaine de l'archéo-

Na część czwartą książki składają się artykuły A. Verhulsta (s. 123—132) oraz R. Nöela (s. 133—139), informujące o pracach wykonanych w zakresie badań wsi opuszczonych na terenie Belgii oraz o metodzie zbierania materiałów do tego tematu.

W sumie wyżej wymieniona książka daje przykład dobrze wykonanej roboty przygotowawczej do przeprowadzenia szerszych badań wykopaliskowych nad problematyką wsi średniowiecznych na terenie Belgii. Życzyć by należało naszym kolegom belgijskim, by ich szeroko zakrojone i dobrze przemyślane plany zostały możliwie szybko zrealizowane. Rokuje to bowiem zlikwidowanie jednej z białych plam, jakie w tej chwili istnieją na mapie Europy, ilustrującej znajomość rozwoju wsi w średniowieczu.

Myślę, że warto także zachęcić polskich badaczy do zapoznania się z tą bardzo ciekawą i ambitnie pomyślaną publikacją.

W. H.

Bruno Krüger, *Dessau — Mosigkau — Ein frühslawischer Siedlungsplatz im mittleren Elbegebiet*, mit Beiträgen von H. H. Müller, Ch. Müller, K. D. Jäger und R. Pleiner, Berlin 1967, ss. 192+20 tablic oraz plan całości.

Jako tom 22 „Schriften der Sektion für Vor- und Frühgeschichte” Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie ukazała się podana w nagłówku praca. Obejmuje ona opracowanie rezultatów badań jednej całkowicie rozkopanej wsi oraz przyległego do niej, niestety, częściowo zniszczonego cmentarzyska, datujących się z samych początków wczesnego średniowiecza. Nie potrzebuje przypominać, że w dalszym ciągu odczuwamy wielką lukę w znajomości osadnictwa słowiańskiego z najstarszych faz okresu wczesnośredniowiecznego. Zrozumiałe jest więc zainteresowanie, jakie otacza każdą nową publikację poświęconą temu zagadnieniu.

Swoje opracowanie podzielił B. Krüger na trzy części, przy czym pierwsza obejmuje wstęp, z rozdziałami: 1) Krótka historia badań obszaru środkowej Łaby i Solawy (Saali); 2) Historia badań stanowiska; 3) Położenie stanowiska i jego cechy geologiczne; 4) Historia osadnictwa na „Zoberberg”; 5) Przebieg wykopalisk, a ostatnia zakończenie. Podstawowy natomiast trzon pracy składa się na część drugą zatytułowaną: *Wyniki wykopalisk*. Ujął ją B. Krüger w poniższych rozdziałach: 1) Słowiańskie budownictwo mieszkalne: a) domy wziemne osiedla, b) paleniska, c) jamy gospodarcze,

logie agraire réalisés dans différents pays d'Europe orientale, notamment en Pologne. On consultera à ce propos l'ouvrage capital de W. Hensel, dont une traduction allemande, faite sur la deuxième édition polonaise de 1956, vient de paraître par les soins de S. Epperlein, sous titre: *Die Slawen im frühen Mittelalter. Ihre materielle Kultur*, Berlin 1965”.